
www.kizilcaboluk.biz

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ**

**Yıl: 4 (Kasım)
Sayı: 7
ISSN: 1307- 9700**

**I. ULUSLARARASI MODA VE TEKSTİL TASARIMI SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ ÖZEL SAYI- I
1st INTERNATIONAL FASHION AND TEXTILE DESIGN SYMPOSIUM PROCEEDINGS
SPECIAL EDITION- I**

AKDENİZ SANAT DERGİSİ

AKDENİZ SANAT DERGİSİ Hakemli bir dergidir. Yılda iki kez Mart ve Kasım aylarında yayımlanır.

ANTALYA

www.kizilcaboluk.biz

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR FAKÜLTESİ DEKANLIĞI
THE REPUBLIC OF TURKEY
AKDENİZ UNIVERSITY
FACULTY OF FINE ARTS

İMTİYAZ SAHİBİ: Güzel Sanatlar Fakültesi adına Prof. Sadettin SARI (Dekan)

GENEL YAYIN YÖNETMENİ: Prof. Sadettin SARI

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ: Prof. Sadettin SARI

7. SAYI EDİTÖRÜ: Doç. Yüksel ŞAHİN

7. SAYI EDİTÖR YARDIMCISI: Öğr. Gör. Ebru DİKMEN

7. SAYI DÜZELTİ: Doç. Yüksel ŞAHİN- Öğr. Gör. Ebru DİKMEN

7. SAYI GRAFİK TASARIM : Yrd. Doç. Fuat AKDENİZLİ (İstanbul Aydın Üniversitesi)

İletişim: Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı

Akdeniz Sanat Dergisi Editörlüğü

07058 Kampus/ Antalya

Telefon: +90 242 310 62 00

Fax: +90 242 310 62 13

Akdeniz Sanat Dergisi'ne ilişkin bilgilere ve makalelerin tam metinlerine <http://akdenizsanat.akdeniz.edu.tr/tr> adresinden ulaşılabilir.

TEKSTİL, MODA VE KÜLTÜR / TEXTILE, FASHION AND CULTURE

Ortaçağ Dönemine Ait İki Kaynakta (İbn Bibi-Selçuknâme ve İbn Batuta Seyahatnamesi) İsmi Geçen Kumaş ve Kıyafet Tasvirleri	091
Hatice DEMİR	
Modanın Tarihi Dokümanları	095
Hülya TEZCAN	
Folk Culture Inspiration in Czech Fashion of the 20th Century	098
Alena KRÍŽOVÁ	
Tüketicilerin Giyim Tercihlerinde Kültürün Etkisi; Çorum İli Örneği	103
Özge URAL, Serap MUTLU	
Folk Costumes in South-Eastern Moravia Today	108
Helena BERÁNKOVÁ	
Azerbaycan Raks Giyimlerinde Ulusal Geleneksellik	112
Terlan Mehdiyeva AZİZADE	
Antalya Korkuteli Yöresi Kırkpınar Köyü Geleneksel Gelin Giysileri	115
H. Tuba KIZILKAYA	
17. Yüzyıl Hollanda Resimlerindeki Kültürel İmge ve Bu Resimlerdeki Moda Anlayışları Arasındaki İlişkiye Bir Bakış	118
İrem ARIKAN EKŞİ	
Afyonkarahisar'da Keçecilik Sanatı	123
Serkan İLDEN, Elçin AKÇORA	
Ortaçağ Tapestry Dokümanları	127
Ümbülbanu HAMİDOVA	
Antalya ve Çevresinde Kolanlar	130
Şerife ATLIHAN	
Anadoluda "Hasır Dokuma ve Sepet" Kullanımına İlişkin Eski Bir Örnek; Çatalhöyük (ve Günümüzde Görülen Uzantıları)	133
Zuhal TÜRKTAŞ	
Tekstilde Endüstrileşmenin Yöresel Dokuma Kumaş Üretimine Yansımaları: Denizli (Buldan Tavas)	137
Esra KAVCI ÖZDEMİR	
Erzurum ve Bayburt Ehramları	141
Ayşe Aslıhan ERGÜDER	
Isparta /Yalvaç'ta Unutulmaya Terkedilmiş Kıl Haba Dokumacılığı	144
Nuray YILMAZ, Ebru ÇATALKAYA	
Görsel Kültür ve Görsel İmajın Bir İnşa Alanı Olarak Modanın Endüstriyel Büyüsü	147
Funda YAĞLI	
Moda Fotoğrafında Çağdaş Erkek Figürü	153
Hayati ULUSAY	
Gündelik Hayatın Bir Alanı Olarak Moda Aracılığıyla Kültürün Yeniden İnşası	157
Soner YAĞLI	
Belçika Modasının Yükselişinde Sanatsallaştırma Kavramının Rolü	163
Şakir ÖZÜDOĞRU	
Rise of Contemporary Textile Craft Collectives Today / A Case Study of Three Textile Cooperatives And Their Lead Women	166
Lin HIGHTOWER	
Sempozyum Kapanış Değerlendirme	172

TEKSTİLDE ENDÜSTRİLEŞMENİN YÖRESEL DOKUMA KUMAŞ ÜRETİMİNE ETKİLERİ: DENİZLİ (BULDAN-TAVAS)*

Esra KAVCI ÖZDEMİR*

ÖZET

18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan endüstrileşme, 19. yüzyılda da tüm dünyaya hızla yayılmıştır. Batı’nın endüstrileşmeye bağlı olarak gösterdiği bu gelişme, az gelişmiş ülkelerin de ilgisini çekmiş ve endüstrileşmeye yönelik çabaları beraberinde getirmiştir. Böylelikle 20. yüzyılda büyüme ve gelişmeye yönelik ulusal ekonomi çerçevesinde imalathane sisteminden fabrika üretimine geçiş yaygınlaşmıştır. Türkiye, Dünyada bu değişimi hızla yaşayan ülkeler arasında görülmektedir. Makalede Türkiye’deki endüstrileşmenin yerel dokumalara etkileri Denizli tekstil örneğinde ele alınacak ve yöredeki önemli dokuma merkezlerinde (Buldan, Tavas) el dokumacılığında meydana gelen değişim örneklerle ele alınacaktır. Yaşamın her alanında meydana gelen bu hızlı toplumsal değişimin, el üretiminden fabrika üretimine geçişin yöredeki yaşama etkileri üzerinde durularak, 20. yüzyıl boyunca tekstil örneği kapsamında el dokumacılığında yaşanmış olan değişim ve günümüzdeki örnekleri ortaya konacaktır. Alanda tarafımdan yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda, bölgedeki geleneksel dokumacılığın önemi vurgulanarak korunması için çözüm önerilerinde bulunulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Denizli, Endüstrileşme, Tekstil, El Dokumacılığı, Kumaş Üretimi.

THE EFFECT OF INDUSTRIALIZATION IN TEXTILE INDUSTRY ON LOCAL FABRIC PRODUCTION: DENİZLİ (BULDAN-TAVAS)

ABSTRACT

The industrialization, emerged in England in the 18 th century and spread all over the world in the 19 th century. The development in the West depending on the industrialization attracted the underdeveloped countries and brought about the industrialization efforts. In the way, the transition from workshops to factories became widespread as a part of the national economy which necessitates expanding and developing. Turkey has been considered among the countries which experience this change fast. In the notification (paper) the industrialization enterprises in Turkey will be handled in Denizli Textile Sample, and also the change in hand weaving in the main weaving centers in the region (Buldan, Tavas) will be evaluated in detail. There is no doubt that the reasons of the changes in society every part of life, and the change experienced in hand weaving during the 20 th century will be put forth by pointing out the transition from personal production to factories, and today’s circumstances will be put forward. As the result of my research and surveys in this field, I will put forward some resulations about the importance of the protecting the traditional weaving in the region.

Keywords: Denizli, Industrialization, Textile, Hand Weaving, Fabric Production.

Endüstri devrimi, bir açıdan tarım ekonomisi ve üretim ilişkilerinden makine üretimine geçiş olarak görülürken, diğer taraftan toplumsal yapıda önemli dönüşümlere neden olmuştur. Bu sebeple toplumu tamamen etkileyen üretim sistemindeki değişim olarak 18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkmış ve 19. yüzyılda da tüm dünyaya hızla yayılmıştır. Batı’nın endüstrileşmeye bağlı olarak gösterdiği bu gelişme, az gelişmiş ülkeleri de etkilemiş ve endüstrileşmeye yönelik çabaları beraberinde getirmiştir (Quataert, 2002: 191,192). Batı’nın fabrika üretimleri Doğu’ya hızla yayılmaya başlamış ve Osmanlı toprakları kısa sürede birçok Avrupalı imalatçı için önemli pazar haline gelmiştir. Bunun sonucu olarak da Avrupa’nın ticari ürünü git gide artan biçimde geleneksel Osmanlı ürünlerinin yerini almıştır (Edvard, 2006: 467). Bir zamanlar Osmanlı’nın ihraç ettiği el dokumaları, 19. yüzyılın başlarından itibaren makineleşen Avrupa tezgâhlarında seri halde üretilen ucuz malların rekabetinden fazlasıyla etkilenmiş ve iç piyasa da bile tutunamaz hale gelmiştir. Avrupada dokuma sanayi her aşamasında makineleşirken, el dokumacılığının önemini koruyabilmesi gittikçe güçleşmiştir (Quataert, 1999). Osmanlı’nın son dönemleri olan 19. yüzyılın ikinci yarısında, Avrupa ülkeleri geniş pazarlar etmeye başlarken, makineyle eğrilen ipliklerin, sentetik boyarmaddelerin piyasaya sürülmesi, daha sonra da makineyle kumaş üretiminin başlaması, Osmanlı dünyasında tekstil sektörünü etkilemiş ve genellikle pamuklu kumaş imalatına ağırlık verilmiştir. Türkiye’ye giren ithal kumaşlardan ötürü bir taraftan el emeğine dayalı kumaş üretimi gittikçe azalırken, diğer taraftan da Avrupada makine endüstrisinin gelişmesi ve seri üretimin başlaması atölye üretimlerini olumsuz yönde etkilemiştir (Öztürk, 1983: 5, 6). Bu durumun uzantısı olarak 20. yüzyıla gelindiğinde ise büyüme ve gelişmeye yönelik ulusal ekonomi çerçevesinde imalathane sisteminden fabrika üretimine geçiş yaygınlaşmıştır. Türkiye, Dünyada bu değişimi hızla yaşayan ülkeler arasında görülmektedir.

Makalede Türkiye’deki endüstrileşme girişimleri 20. yüzyıl ve sonrasında Denizli tekstil örneğinde ele alınmaya çalışılmıştır. Yörede önemli dokuma merkezlerinden Buldan ve Tavas (Kızılcaölük ve Nikfer) dokumaları hakkında genel bilgi verilmiş,

* Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü tarafından 08-10 Ekim 2012 tarihleri arasında düzenlenen “1. Uluslar arası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur.

* Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniv. Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Güldeste Sok. No: 4 35320, Narlıdere / İzmir, esra.kavci@deu.edu.tr, esra.kavci@gmail.com.

son dönemdeki durumları üzerine incelemelerde bulunulmuştur. Denizli ve çevresinde antik dönemde siyah yünlü kumaşlardan papaz ve rahip elbiseleri dikildiği bilinmektedir. Ayrıca dar enli düz pamuklu kumaşlar, işlemeli iç çamaşırı kumaşları yörede çok görülen dokumalardır. Anadolu'da pek çok yörede kullanılan "bükülü bez" geleneksel bir dokuma ürünüdür. 1893 yılından itibaren eni 30-60 cm. arasında değişen atkıda bükülü iplik kullanıldığı için kıvrır kıvrır bir görünümü olan "Buldan Bükülü Bezi" iç çamaşırı yapımında özellikle iç gömleği olarak kullanılmıştır. 1927 yılında İzmir Valisi Kazım Dirik Paşa'nın hazırladığı yerli mallarını koruma ve yayma cemiyetinin sergisinde, Buldan bükülü bezleri de sergilenmiş ve çok beğenilmiştir. Serginin sonrasında ise Buldan'lı dokumacı Mehmet Çarpan'ın, valinin önerisi ile hem çözgü, hem de atkıda bükülü iplik kullanarak dokuduğu 80 cm. enindeki beze "Bürümcük" adı verilmiştir. 1930 yılında "Gropon" adını alan bu bez; düz renkli, çizgili ve kareli olarak dokunmuş ve Vali Kazım Dirik'in emriyle İzmir'in bütün okullarında okul forması olarak kullanılmıştır. Bu nedenle Buldan bükülü bezi özellikle iç piyasada büyük pazar bulmuş ve bu durum 20 yıl kadar sürmüştür. Ancak II. Dünya savaşı sonrasında fabrikalaşma el dokumacılığını olumsuz yönde etkilediğinden Buldan bükülü bez dokuması da sınırlı şekilde üretimi ile 1970 yıllarına kadar sürmüştür. 1970 sonrasında ise Buldan bükülü bezi, şile bezi olarak tanınıp ilgi görmeye başlayınca Buldanlılar da tekrar bu dokumayı üretmişlerdir (Foto, 1). Bükülü ipliklerden dokunduğundan kıvrır kıvrır ve esnekler. Bu sebeple hareket rahatlığı sağlamaktadır. Pamuklu olduğu için yazın serin, kışın sıcak tutar, sağlıklıdır. Bütün bu özelliklerinden dolayı da piyasada çok rağbet görmektedir (Sezgin, 1981: 321). Buldan dokumalarının bir özelliği de kasnağa gerilen dokumanın üzerine, geleneksel motiflerin renkli ipek iplikler ile kaplama, zincir ve suzeni tarzı ile işlemelerin ve uçlarına da saçakların yapılmasıdır. Tarihi kaynaklarda; yün, pamuk, keten ve ipek gibi malzemelerin kullanıldığı "Buldan Bezi", "Bükülü Bez", "Ak Alemlı Bez" gibi adlarla adlandırılmaktadır (Uğurlu ve Uğurlu, 2006: 280).

"1970'li yıllarda Şile Bezi adı ile duyulup yaygınlaşmaya başlayan bükülü bez, dokumacılık geleneği olarak her yörede karşımıza çıkabilmektedir. Bugün de giyim ve ev eşyalarında kullanılan, aranan bir dokumadır. Özellikle köylerde "Yakasız gömlek" olarak bilinen damat gömlekları en ince, iyi kalitede bükülü bezlerden yapılmıştır. Eski bir dokuma merkezi olan Denizli çevresi bükülü bezin bugün de dokunduğu en tanınmış bölgedir. Özellikle Buldan da 70 numara tarak kullanılmakta beraber genellikle çözgü düz, atkı kıvrır iplikler. Yörede çözgü ve atkı sıklığının değiştiği örnekler de büküm sayısı eski örnekler göre daha düşüktür. Eski bükülü bezlerin kıvraklığı ve inceliği piyasadaki dokumalarda görülmemektedir. Bu bezler motorlu dokuma tezgâhlarında dokunmakta ve fabrika ipliği kullanılmaktadır. Çözgü düz, atkı bükülü veya tersi olan bu kaliteye %50 bükülü denilmektedir. Artık çok az sayıda el tezgâhında bükülü bez dokunmaktadır. Son yıllarda % 100 bükülü iplik ile yapılmış dokumalar görülmemektedir" (Atalay, 1987: 29-31).

Yörede tarafımdan yapılan araştırmada (10/07/2012), eskiden ipek ipliğın de kullanıldığı Buldan dokumalarından yaklaşık 100-150 yıllık geçmişı olan, kadın ve erkek giyiminde kullanılmış örnekler incelenmiştir. Bu dokuma örneklerinde hem çözgüsü hem de atkısı ipek olan dokumalar, çözgü ya da atkısından birisi ipek olan dokumalar, ayrıca çözgü ve atkısı pamuk ipliği olan dokumalar görülmüştür (Foto, 2). Dokumacı Kadir Açar'ın atölye ve satış yerinde bulunan 5 adet el dokuma tezgâhı ve bir numune tezgâhta yapılan dokumalarda genellikle yörenin geleneksel dokuma özelliklerine bağlı kalınmaya çalışılmaktadır. "Buldan Sanat Evi"nin de sahibi olan 1975 doğumlu Kadir Açar'a göre zamanında saraylara da dokumaların yapıldığı belirtilmiştir. Buldan'da 1980'lerin başında 5000 civarında yarı motorlu tezgâh varken, günümüzde bu sayı 150'ye kadar düşmüştür. Endüstrileşme ile beraber çok sayıda üretim talepleri doğunca, yöredeki dokumacılar el tezgâhlarında ve yarı motorlu tezgâhlarda bu ihtiyacı karşılamakta zorlandıkları için elektrikli tezgâha geçmiştir. Ancak geleneklerine bağlı kalan, ata dede mesleği olan dokumacıları, yine kendine miras kaldığı düşünödüğü kamçılı tezgâhta sürdürmeye çalıştığını söyleyen Kadir usta, dokumacılıkta gelecek ile ilgili umutlarını kaybetmemiştir. 19 Şubat 1937 yılında Buldan'da Atatürk tarafından ölkede kurulan ilk dokuma kooperatifi özelliğini taşıyan "Sınırlı Sorumlu Buldan 1 No'lu Dokumacılar Küçük Sanat Kooperatifi" sekreteri Ferhan Okan Demirbağdan alınan bilgilerle göre; kooperatifi ilk kurulduğı günden itibaren yöre dokumacılarına desteği sürmektedir. Özellikle 1980'lerin başına kadar dokumacılar üzerinde sıkı bir denetim yapılmıştır. Dokumaların kalitesinden, hammadde temini ve üretim faaliyetlerinden atölyelerde çalıştırılan kişilerin haklarına kadar pek çok konuda takip söz konusu olmuştur. Ancak 1983 yılında serbest piyasa ekonomisine geçiş ile bu denetim bozulmaya başlamıştır. Çünkü dokumacılar artık kendi hammaddelerini kendileri temin etmeye başlamış, kooperatif bilgisi dışında gizli siparişler alarak dokuma yapmışlardır. Kooperatifin kurulduğı günden itibaren yaklaşık 2500 dokumacı üyesi varken bu sayı son yıllarda 190 kişiye kadar düşmüştür. Kooperatif ortağı olan bu dokumacıların ürünlerinin kalitesini arttırmak, pazar paylarını çoğaltmak amacıyla olan kooperatifi satış mağazasında aynı zamanda üyelerin ürettiğı dokumaların satışı da yapılmaktadır.

Günümüzde dokumacılık Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı köy ve kasabalarda da sürdürölmektedir. Tavas merkez bucağına bağlı 42 köy içerisinde kumaş dokuması yapılan Nikfer köyünde pamuk ipliğinin doğal rengine, çok az bükümlü çözgü ve atkısında pamuk ipliği kullanılan dokumalarda hala iplik elle eğriilmektedir (Foto, 3). Yörede köy halkı el bükümü pamuk ipliği konusunda çok başarılı olarak bilinmektedir. Köyün geçim kaynağı 1950' lerde yalnızca dokumacılık olan Nikfer'de o yıllarda her evde tezgâh varken beyaz renkte pamuk ipliği ile yalnızca bezayağı tekniğında dokunan kaba dokumalar un torbası olarak kullanılmıştır. Bu dokumanın dışında yün ipliğinin kullanıldığı, önlük amaçlı kullanılan dokumalar da vardır (Cillov-Akgün, 1949: 37), (Foto, 4). Günümüzde ise neredeyse bitme noktasına gelen bu dokumalar köyde çok az sayıda 4 ya da 5 kişi tarafından, kendi ihtiyaçları olduğu zaman kamçılı ve çukur tezgâhlarda üretilmektedir. Günümüzde özellikle bel kuşağı olarak kullanılan Nikfer dokuması endüstrileşme çağında teknoloji ile tanışmamış, çok sınırlı kullanım alanı nedeniyle de pek rağbet görmemiş, makineleşme konusunda direnmeleri nedeniyle çağı ayak uyduramamıştır.

Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı olan ve yöredeki diğer beldelere göre dokumacılığın sürdüröldüğü ve hala geçim kaynağı olma özelliğini koruduğı yer Kızılçabölük'tür. İlk olarak düz bez dokumaların yapıldığı yörede, 19. yüzyılın ortasından itibaren

desenli alacalar dokunmaya başlamıştır. Bugün ise peştamal, çarşaf, sofrası bezi, kurulama bezi vb., pek çok ürün dokunmaktadır (Foto, 5). Dokumacılar endüstrileşme sonrasında makine üretimleri ile rekabet edemez duruma geldiği için dokumalarının kalitesini bozarak daha ucuz mallar üretmeye başlamışlardır. Kullandıkları ipliğin kalitesinden tarak numarasına, dokumaların boyutlarından, kullanılan renklere kadar önemli ölçüde değişim dikkati çekmektedir. Dokumalarda daha çok pamuk ipliği yerine akrilik (polyester) ve diğer sentetik ipliklerde kullanılmaya başlanmıştır. Elde iplik bükme işi yok denecek kadar azalmıştır. Bugün üretilen ipliklerde pamuk ipliği numaraları 20 numaradan 40 numaraya kadar değişim göstermektedir. 1960 yılına kadar el tezgâhında üretilen dokumalar bu tarihten sonra yarı otomatik tezgâhlarda üretilmeye başlamıştır. Esnaf ve Sanatkarlar Odası verilerine göre Kızılcabölük'te 2008 yılı itibarı ile 200 adet yarı otomatik, 600 adet tam otomatik tezgâh bulunmaktadır. Zamanla "kara tezgâh" olarak adlandırılan yarı otomatik tezgâh sayısı 800 den 200'e düşmüştür. Yörede sadece 150 adet el tezgâhi mevcuttur (Önlü, 2008: 47-49). Konu ile ilgili olarak yörede peştamal üretimiyile adından söz ettiren, aynı zamanda Truva film kostümlerinin üretimini de yapan Ahmet Dobulga, ilk olarak 1963 yılında, kırmızı peştamal yapan babasına yardım etmek amacıyla dokumacığa 8 yaşında başlamıştır. Ahmet Dobulga Kızılcabölük'de ilk kurulama bezi dokuyan kişi oldeüğünü ifade etmiştir. 2008 yılında yörede yapılan araştırmada alınan bilgilere göre; sanayide 3 atölyesi bulunan ustanın 17 adet tam otomatik tezgâhi, evlere fason üretim için verdiği 10 adet kara tezgâhi (yarı motorlu tezgâhi) varken, günümüzde ise bu sayı 23 adet otomatik tezgâha ulaşmıştır. Kara tezgâh sayısı ise 2'ye düşmüştür. Eskiden 3-4 renk ekose olarak adlandırılan gömleklikler ve mendiller dokunmaktayken; aynı zamanda %100 pamuk ipliği ile 80cm x 180 cm. ve 100 cm. x 175 cm. olan peştamalarda dokunmuştur. Ancak günümüzde isteğe göre polyester karışımı iplikler de (% 50 pamuk, % 50 polyester) özellikle dokumaların bordür kısımlarındaki desenlerde kullanılmaya başlanmıştır. Kızılcabölük'lü 1939 doğumlu olan dokumacı Ömer Kartoğlan da Ahmet Dobulga gibi dokumacığın bu günlere gelmesindeki tek nedenin kendileri olduğunu düşünmektedir. 1932 yılında Denizli'de "Denizli Dokumacılar Kooperatifi" kurulmuş ve 1950'li yıllara kadar kooperatif faaliyeti sürmüştür. Kooperatifin Denizli ve çevresindeki dokuma merkezlerinde hem üretim kapasitesi, hem de dokumaların kalitesi açısından önemli desteği olmuştur. 1932 yılında Almanyadan gönderilen numune kumaşlar o yıllarda faaliyetini sürdüren "Kızılcabölük Dokumacılar Birliği" aracılığı ile dokunmuştur (Foto, 6). Avrupadaki endüstrileşme sürecinin yoğun olduğu yıllarda özellikle el tezgâhlarında dokuma siparişi oldukça fazla gelirken, tamamının el tezgâhlarında dokunduğu bu kumaşların sıkça Almanya'ya ihracatı yapılmıştır. 1940'lı yıllarda, Kızılcabölük'de başta Tavas olmak üzere diğer çevre ilçelere fason üretim de yaptırılmıştır. Yaklaşık 10 yıl öncesine kadar Kızılcabölük'de 4500 tezgâh varken şimdilerde tezgâh sayısı 700-800' e kadar düşmüştür. Aşşap tezgâhın ise hiç kalmadığı belirtilmektedir (Özdemir, 2008: 69,71).

Ahmet Dobulga ile yapılan son görüşmede alınan bilgiye göre (05 Temmuz 2012) yörede peştamal, ham bez, sofrası bezi üretimleri sürdürölmektedir. Dobulga Kızılcabölük'de 1935 yılından sonra kooperatifleşme, mali kayıt ve sigorta sisteminin olmadığını söylemektedir. Gelen müşteriye denetim de olmadığı için çoğu zaman maliyetine, hatta zararına satışlar yapılmaktadır. Esnaf artık geleneksel dokumalarına sahip çıkmak ve yeni nesillere öğretmek yerine, daha az maliyetle nasıl daha çok kazanç sağlanır hesabı yapmaktadır. Bu düşünce nedeniyle de kendi geleneksel değerlerine endüstrileşmenin verdiği zarar daha da artmaktadır.

Aslında tekstil endüstrisinin gelişiminin yanı sıra el dokumacığın Anadolu insanının yaşamında büyük yer tutmaktadır. El dokumacığın hem boş zamanları değerlendirmek için bir uğraş, hem de gelir kaynağı olarak görölmektedir. El dokumaları özellikle bazı yerleşim alanlarında yöre halkının ekonomik ihtiyaçlarını karşılarken, bazı yörelerde ise yalnızca kendi ihtiyaçları için üretilmektedir (Atalayer, 1992: 33, 34). Ege bölgesinde el dokuması özelliği kazanmış ve manevi değer taşıyan maddi kültürümüze ilişkin bu örnekler farklı zamanlarda çeşitli değişimlere uğramıştır. Tüm dünyada en büyük değişimlere neden olan endüstrileşme, zaman içerisinde kültürümüzde geleneksel dokumalarda değişimi zorunlu kılmış ya da geleneksel dokumaları bütünüyle ortadan kaldırmıştır. Denizli ve çevresindeki dokuma örneklerinde de göröldüğü gibi çoğunu günümüze taşıyan neden; gelenekler ve onların gereği olmuştur (Sürür, 1983: 224, 225).

Sonuç: Her alanda olduğu gibi dokumacığın alanında da zaman içinde değişim kaçınılmazdır. Makalede endüstrileşme sonrasında Denizli ve çevresinde örnek olarak bazı ilçe ve köylerdeki farklı yıllarda yapılan araştırma sonuçları değerlendirilmiştir. 2012 yılı itibarı ile bu dokumaların son durumu yörede yapılan araştırmamda tespit edilmiştir. Bütün bu veriler ışığında genel bir değerlendirmede bulunmak gerekirse; dokumalarda kullanılan hammadde, dokuma kaliteleri ve kullanım alanlarında bazı değişimler dikkati çekmektedir. Eskiden %100 pamuk ipliği ya da ipek iplikle yapılan dokumaların yerine pamuk, ipek ve akrilik iplik karışımı dokumalar üretilirken, bu dokumaların kalitelerinde de bozulmalar başlamıştır. El tezgâhi sayısında da önemli oranda düşüş yaşanması, el emeğine dayalı üretimin azalmasına neden olmuştur. Üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise, toplum olarak geleneksel değerlerimizin önemini bilmemiz gerektiğidir. Endüstrileşmenin sonrasında yoğun olarak yaşanan toplumsal değişimde üzerimizde düşen bazı sorumluluklarımız vardır. Öncelikle bireysel değil toplumsal olarak düşünmemiz gerekmektedir. Bu sebeple yöredeki dokumacıların birlik içerisinde olması, bugüne kadar yapılmış olan dokuma örneklerinin evlerden, çeyiz sandıklarından çıkartılıp bir araya getirilmesi, kayıt altına alınması, analizleri yapılarak uygun koşullarda sonraki nesillere tarihsel süreç içinde arşiv belgesi olarak aktarılması gerekmektedir. Ayrıca aslına bağlı kalınarak bu örnekler birebir dokunmalı, günümüzde farklı iplik, boyut ya da kalitede, kullanım alanına göre yeni üretimleri de yapılmalıdır. Aynı zamanda günün gereksinmelerine yönelik yeni tasarımların da uygulanması gerekmektedir. Geçmişini bilmeden, orijinal iplik, renk, desen ve boyutta dokumaların yenisi olduğunu görmeden yeni üretimleri yapmak bir süre sonra kendine özgü karakteristik özellikleri olan bu dokumaların yok olmasına sebep olacaktır. Değerlerimizin farkında olmazsak pek çok alanda olacağı gibi dokumacığın da geleceği göremeyiz. Bu nedenle de ülke genelinde yöresel dokumalarımızı bir arada görebileceğimiz müze çalışmalarını desteklemek gerekmektedir. Son olarak bizler ancak sorunlarımızı ve çözüm önerilerimizi paylaşarak ve de işbirliği içinde olarak toplumsal değerlerimizi daha iyi yerlere taşıyabiliriz.

KAYNAKÇA

- Atalayer, G. (1987). "Bükülü Bez(Bürümcük)", Türkiyemiz Dergisi, , Sayı: 53, s. 29-3.
- Atalayer, G. (1992). "Anadolu'da Yaşayan Mekikli El Dokumacılık Tekstil Tasarım ve El Sanatı İlişkisi", Kamu ve Özel Kuruluşlarla Ortaöğretimde, Üniversitelerde El Sanatlarına Yaklaşım ve Sorunları Sempozyum Bildiri Kitabı, Dokuz Eylül Üniversitesi, s. 33, 39.
- Başaran, M. (2006). "Çulha Mesleğinin Önemine İlişkin Bir Belge (Milli Mücadele Dönemi)", Buldan Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Pamukkale Üniversitesi, s. 281-283.
- Cillov, H. – Akgün, İ. "Denizli İlinde Dokumacılık, Denizli El Dokumacılığı Sanayii", İstanbul, 1949, s.24-162.
- Çölgeçen, K. Halk Bilgisi Işığında; TAVAS (Araştırma-İnceleme), Denizli, 2002, s. 209.
- Edward, C. C. "Osmanlı Sanayi Devrimi", Çev., CEZAR, Y., Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu Kitabı, Ankara, 2006, s.457-467.
- Ertuğrul, İ.- Utkun, E. (2009). "Buldan Tekstil Sanayiinin Gelişimi ve Envanter Çalışması", Ekin Yayınları, Buldan, s.123.
- Kavci Özdemir, E. (2008). "İki Ustanın Anlatımıyla Kızılcabölük Geleneksel Dokumalarının Dünü-Bugünü", Kızılcabölük Geleneksel Dokumalar Sempozyum Bildirileri Kitabı, Kızılcabölük Belediyesi Yayınları, Kızılcabölük/Denizli, s.69-81.
- Marangoz, M.- Akyıldız, M. (2006). "Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Açısından Coğrafi İşaretlerin Önemi ve Buldan Bezi Örneği", Buldan Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, s. 285-304.
- Önlü, N. (2008). "Kızılcabölük Dokumalarında Değişimin Nedenler, Geliştirilip Yaşatılmasına Yönelik Çözüm Önerileri", Kızılcabölük Geleneksel Dokumalar Sempozyum Bildirileri Kitabı, Kızılcabölük Belediyesi Yay., Kızılcabölük/Denizli, s. 47-58
- Öztürk, İ. (1983). Tekstil El Sanatları Ders Notları, s. 46, İzmir.
- D. Quataert, Sanayi Devrimi Çağında Osmanlı İmalat Sektörü. Çev., Güney, T., İletişim Yayınları, s.332, İstanbul, 1999.
- D. Quataert, Osmanlı İmparatorluğu (1700-1922). Çev.: Bertay, A., İletişim Yayınları, s.299., İstanbul, 2002.
- Sezgin, Ş. (1981). "Buldan Dokumaları ve İşlemeleri", I. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, İzmir, s. 321-333.
- Sürür, A. (1983). "Ege Yöresi Örneğinde Dokuma El Sanatlarının Bugünkü Konumu ve Örneklerle Kullanım Alanları", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Kitabı, V. Cilt, Maddi Kültür, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 217-225.
- Uğurlu, A., Uğurlu, S. S. (2006). Yörenin Kültürel Kimliği Olarak Buldan Bezi, Buldan Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, s. 275-280.
- Yakıt, İ., Kızılcabölük, Isparta, s. 220.
- Yılmaz, S.(2006). "Tekstil Uygarlığı ve Buldan", Buldan Sempozyumu Bildirileri Kitabı, Pamukkale Üniversitesi, Denizli, s.261-273.

FOTOĞRAF LİSTESİ

Foto. 1: 150 yıllık Budan dokuması gömlek. **Foto. 2:** 130 yıllık Buldan dokuması. **Foto. 3:** Pamuklu Nikfer dokuması.

Foto.4: Nikfer yün önlük dokuması. **Foto. 5:** Kızılcabölük peştamal dokuması.

Foto. 6: 1932 yılına ait Kızılcabölük desen kataloğu.